

Źródło: Bliżej Przedszkola, kwiecień 2010

dr Marta Korendo

Jak rozpoznać zespół Aspergera?

Problemy rozwojowe dzieci z zespołem Aspergera nadal diagnozowane są później, niż zaburzenia autystyczne ze względu na następujący zwykle (choć w sposób specyficzny i zaburzony) rozwój mowy. Pierwsze pojawiające się słowa często usypiają czujność specjalistów i rodziców, a niepożądane zachowania przypisywane są błędom wychowawczym. Dziecko z zespołem Aspergera jest zatem oceniane jako niegrzeczne, niewychowane, uparte lub agresywne, niekiedy sugeruje się rodzicom diagnozę słuchu, zwykle jednak usunięcie z przedszkola. Tymczasem wczesne symptomy zaburzeń właściwych dla zespołu Aspergera obserwować można u dziecka na długo przed tzw. wiekiem przedszkolnym.

Zespół Aspergera należy do zaburzeń rozwoju ze spektrum autyzmu, ale trzeba traktować go jako odrębną jednostkę kliniczną. Tylko część objawów jest wspólna i stanowi typowe zachowania dla autyzmu. Nie wolno zespołu Aspergera traktować jako łżejszej odmiany autyzmu, a różnice postrzegać jedynie w stopniu nasilenia zaburzonych zachowań.

Pierwsze objawy zespołu Aspergera dostrzegalne są często na bardzo wczesnych etapach rozwoju, kiedy jeszcze bardzo trudno odróżnić je od autyzmu, ale wyraźnie już sygnalizują, że rozwój dziecka nie przebiega prawidłowo. Bardzo często takie dzieci mniej gaworzą, słabiej nawiązują kontakt wzrokowy (nie patrzą na twarz osób dorosłych, nie oglądają z zaciekawieniem przedmiotów, nie śledzą wzrokiem poruszających się domowników), nie wsłuchują się w wypowiedzi dorosłych, są nadmiernie spokojne, albo przeciwnie - nadpobudliwe, nadwrażliwe.

Miedzy pierwszym a drugim rokiem życia objawy nasilają się. Dziecko nie rozwija prawidłowo narzędzi do nawiązywania kontaktów społecznych, m.in. gestu

wskazywania palcem, innych gestów, słabo naśladuje, w specyficzny sposób rozwija język, nie uśmiecha się spontanicznie lub robi to rzadziej. Obserwujemy zatem brak pewnych kamieni milowych rozwoju, któremu towarzyszą nasilające się zaburzone zachowania, np. stereotypie (uporczywe powtarzanie tych samych czynności, nadmierne przywiązanie do wybranych rzeczy), schematyzmy zachowań i wypowiedzi (np. używanie zawsze tych samych określeń, zdań, powtarzanie w niezmienny sposób gestów i reakcji, wybiórczość jedzenia, domaganie się tych samych zabawek, bajek, ubrań). Dziecko uczy się wielu nowych słów, ale w jego słowniku wciąż brak nazw osób i imion domowników.

Szczególną uwagę należy zwrócić na specyficzny rozwój mowy dzieci z zespołem Aspergera, ponieważ istniejąca do tej pory literatura powtarza nieprawdziwy opis zawarty w DSM-IV i ICD-10, który podaje, że system językowy dzieci z opisywanym zaburzeniem rozwija się prawidłowo. Utrwalanie tego stereotypu skutkuje poważnymi negatywnymi konsekwencjami dla programowania oddziaływań terapeutycznych.

Istnienie intencji komunikacji często odróżnia zespół Aspergera od autyzmu. Dzieci te próbują nawiązywać kontakt językowy, najczęściej wtedy, kiedy usiłują zaspokoić odczuwaną potrzebę. Jednakowoż rozwój mowy przebiega u nich w sposób na tyle charakterystyczny, że może stanowić diagnostyczny wyróżnik zaburzenia. Zdarza się często, że pierwsze słowa dzieci te wypowiadają zgodnie z rozwojową normą ok. 1. roku życia. Często są to jednak specyficzne słowa i właśnie w tej odmienności chętnie widzi się przejawy wysokiego poziomu intelektualnego. Dużo trudniej jednak obserwować już prawidłowy rozwój mowy na poziomie zdań i dłuższych wypowiedzi, zwłaszcza jeśli chodzi o wypowiedzi spontaniczne, samodzielne. Brak własnych kompetencji zastępowany jest zdolnością do zapamiętywania całych fraz zasłyszanych od dorosłych, dlatego język dzieci z zespołem Aspergera jest często nadmiernie oficjalny, dojrzały, trudny, pełen struktur zasłyszanych w telewizji. Takie zachowania wprowadzają w błąd otoczenie dziecka, które upatruje w nich dowodów rozwijającego się geniuszu. Niekiedy dzieci z zespołem Aspergera recytują teksty bajek, reklam, fragmenty rozmów, ale nie potrafią odpowiedzieć na proste pytania. Język tych dzieci buduje błędne wyobrażenie o ich prawdziwych możliwościach komunikacyjnych i poznawczych.

Trudne słownictwo (np. nazwy geograficzne, łacińskie określenia biologiczne, szczegółowe określanie elementów konstrukcyjnych pojazdów czy zegarów) nie wyznacza poziomu wiedzy o świecie. Nawet specyficzne zainteresowania i zdolności (duża wiedza o kosmosie, znajomość rozkładów jazdy autobusów lub stolic państw) nie oznacza prawidłowego rozwoju poznawczego. Dzieci te mogą mieć problemy z rozumieniem prostych poleceń, wypowiedzi, pytań, a brak tego rozumienia manifestują często niepożądanymi zachowaniami, od bierności po agresję.

Duże trudności sprawiają dzieciom z zespołem Aspergera czynności uwarunkowane umiejętnościami naśladowania i sprawnościami sekwencyjnymi. Związane jest to z zaburzeniami funkcjonowania lewej półkuli mózgu oraz dysfunkcją neuronów zwierciadlanych (typowymi zaburzeniami mózgowymi dla autyzmu). Oznacza to zatem spore trudności w samoobsłudze, współdziałaniu w grupie, zabawach tematycznych oraz rozpoznawaniem i interpretowaniem emocji własnych i innych osób.

Właściwe rozumienie reakcji i zachowań dzieci z opisanymi problemami znacznie poprawia ich funkcjonowanie w społeczeństwie, zmniejsza stres przeżywany z powodu odczuwanego odrzucenia i nieprzystosowania. Wczesne rozpoznawanie objawów pozwala na rozpoczęcie terapii, zniwelowanie deficytów rozwojowych i wyeliminowanie negatywnych zachowań. Nauczyciele i rodzice nie mogą liczyć w tej sprawie na wydatną pomoc środowiska medycznego, gdyż opisy zawarte w międzynarodowych klasyfikacjach chorób (m.in. we wspomnianych już DSM-IV i ICD-10) nie pozwalają na rozpoznanie zaburzenia na wczesnym etapie.